

Patrimoni

■ RESUM

La veleria ha estat un sector d'activitat fonamental al llarg de la història marítima catalana que, durant el segle xx, ha experimentat una notable transformació, originada pels canvis en els usos de la vela en la navegació, en els materials i en la manera de treballar-los. Unes variacions que, malgrat tot, no han canviat el seu caràcter artesanal, propi d'un ofici tradicional.

A Catalunya, la fabricació de veles ha estat sempre una feina d'equip, amb diverses categories professionals: mestres velers, cosidors i cosidores, ralingadors, acabadors i aprenents. El volum d'empreses i tallers que s'han dedicat a la veleria a Catalunya ha estat petit en comparació amb altres activitats marítimes, tot i la importància de la vela en la història de la navegació.

PARAULES CLAU: veleria, veler, vela.

Sastres del vent: la veleria catalana al segle xx

Elena Domingo

■ RESUMEN

La velería ha sido un sector de actividad fundamental a lo largo de la historia marítima catalana que, durante el siglo xx, ha sufrido una importante transformación, originada por los cambios en los usos de la vela en la navegación, en los materiales y en la forma de trabajarlos. Unas variaciones que, a pesar de todo, no han cambiado su carácter artesanal, propio de un oficio tradicional.

En Cataluña, la fabricación de velas ha sido siempre un trabajo de equipo, con distintas categorías profesionales: maestros veleros, cosedoras, relingadores, acabadores y aprendices. El volumen de empresas y talleres que se han dedicado a la velería en Cataluña ha sido pequeño en comparación con otras actividades marítimes, a pesar de la importancia de la vela en la historia de la navegación.

PALABRAS CLAVE: velería, velero, vela.

Patrimoni

■ ABSTRACT

Sailmaking has been a main sector along the Catalan maritime history that during the twentieth century has undergone a remarkable transformation, caused by changes in the use of sails in navigation, the materials and the way of working with them. Even though, these variations have not changed their traditional character, typical of a craft.

In Catalonia, the manufacture of sails has always been teamwork with different professional categories: sailmakers, sewers, bolt ropers, finishers and apprentices. The number of business and workshops that have been dedicated to sailmaking in Catalonia has been smaller than in other marine activities, despite the importance of sailing in the history of navigation.

KEY WORDS: sailmaking, sailmaker, sail.

Arreu del món la veleria és un sector de l'activitat marítima que es remunta als principis de la navegació, des que es van començar a utilitzar retalls d'alguns materials per aprofitar la força del vent i impulsar els vaixells. La vela va ser la principal força motora de la navegació durant molts segles, fins que primer el vapor i després el petroli la van anar exclouent a poc a poc d'aquest paper. Entre el segle XIX i el segle XX, la vela va anar desapareixent de gairebé tots els sectors on havia estat protagonista –la marina de guerra, la pesca, el comerç o les expedicions marítimes–, per aflorar en una altra faceta de la navegació: l'esportiva i la de l'oci. Per tant, durant mil·lennis i per a diferents usos, moltes persones arreu del món s'han dedicat a la veleria, a fabricar veles per poder navegar.

Al llarg dels seus més de 5.000 anys d'història, la fabricació de veles a Catalunya ha estat una activitat amb molts pocs canvis. Però el pas de la veleria tradicional a la veleria enfocada a la navegació esportiva i d'oci va canviar arreu del món la manera d'entendre i treballar les veles radicalment, uns canvis, concentrats sobretot al llarg del segle XX, que van afectar la manera de treballar els

materials, l'organització del treball, la confecció de la vela i els clients a la qual anava destinada.

Aquest article és el resum d'un treball que ha buscat recollir per primer cop les dades bàsiques sobre la veleria catalana al llarg del segle XX des del punt de vista etnològic, dels oficis i del treball, basant-se en la documentació existent a Catalunya i, sobretot, en fonts primàries, en entrevistes orals a persones lligades a la professió. Com es fabrica una vela? Quines eines s'utilitzen? Com són els espais de treball? Quin és el paper d'homes i dones en aquest procés? Com es transmeten els coneixements necessaris per mantenir viu l'ofici al llarg dels anys?

■ LA VELERIA A CATALUNYA

La veleria, la fabricació de veles per a vaixells, és i ha estat una activitat petita i minoritària a Catalunya pel que fa al nombre de treballadors i a l'impacte dins del conjunt de les activitats marítimes. La veleria sempre ha estat una mica a l'ombra d'altres sectors i s'ha considerat secundària respecte als oficis que participaven directament de l'activitat de les drassanes, com els mestres d'aixa o calafats. Sense centres d'ensenyament ni acadèmies, com en moltes activitats marítimes, i sense associacions gremials, sindicats o agrupacions professionals, les persones que es dediquen a la veleria defineixen el seu sector com "el parent pobre" de la construcció naval. De fet, la veleria no va formar mai part de la Matrícula de Mar, sistema que englobava tots els oficis marítics, motiu pel qual es pot considerar que era vist com un "ofici terrestre" exercit a bord.

Tot i això, la veleria ha estat fonamental al llarg de la història de la navegació i, en molts casos, ha tingut a les seves mans la responsabilitat de la navegabilitat d'un vaixell o el caràcter guanyador o perdedor d'una embarcació esportiva.

En tractar-se d'un món "petit", el nombre d'empreses dedicades a la veleria a Catalunya durant el segle XX és bastant reduït si el comparem amb altres sectors i el seu perfil és molt variat. En una mateixa etapa, hi han estat convivint tallers petits, amb tres o quatre treballadors, i

grans empreses amb una plantilla de més de cent persones confeccionant veles. Tot i aquesta aparent diferència, els tallers han compartit molts trets comuns des del punt de vista del treball i de les categories professionals.

Alguns tallers de veleria catalans van començar la seva activitat al segle XIX i la van allargar fins al primer terç

de la Barceloneta, empresa encara en actiu que va combinar la fabricació de les veles a la manera tradicional amb una modernització i diversificació dels productes. Aproximadament a meitats dels anys cinquanta del segle XX, conviuen també els tallers Casa Ralinga, a Blanes; Veles Plana, a Vilassar de Dalt, i Veles Balcells, a Deltebre, amb una

del segle XX fabricant veles a la manera tradicional. En van ser un exemple els tallers Can Xala i Can Soberano, del Masnou; Veles Juan Bautista Buades, al barri de la Barceloneta, o Fortuny Velers, a Cambrils. A principis del segle XX també va començar l'activitat Livemar, SA, a la

producció tradicional al començament que a poc a poc va anar introduint canvis.

I, finalment, durant el segle XX és quan es produeix l'explosió de les veleries considerades modernes, moltes de les quals encara continuen en actiu, que enfoquen la

Patrimoni

seva producció a la navegació esportiva i d'oci. Algunes d'aquestes veleries han estat Veles Master, a Blanes; Velería Ibérica, a Premià de Mar; Veles Depoorter, a Vall-llobrega; Veles David Mas, al Masnou; Toni Tió Veles, al Masnou i Vilassar de Dalt; Tack Veles, a la Barceloneta; Marinamar, a l'Eixample; SailSelect, a Sitges; CatVela, a Canyelles, o Veles JB, a Cambrils.

■ CLAUS PER ENTENDRE LA VELERIA AL SEGLE XX

El segle xx és un moment apassionant en la història de la veleria, ple de canvis i transformacions. A meitat de segle, amb l'explosió de la navegació esportiva i d'oci, apareix un nou tipus de clients per a les veleries, al mateix temps que va desapareixent la demanda en els sectors tradicionals de la vela: la pesca, la marina o el comerç. És un canvi de clients que té conseqüències en la manera d'enfocar el treball en els tallers.

De manera paral·lela, és també durant el segle xx quan es produeix un canvi en la manera de treballar les veles per la irrupció amb força de les noves tecnologies i de la informàtica. L'arribada dels ordinadors i de la maquinària automatitza processos i facilita tots els passos a l'hora de fabricar una vela.

I, finalment, de les fibres vegetals (lli, cànem i cotó) s'ha passat als teixits fets amb fibres sintètiques, de polièster o poliamida (Dacron, mylar, Kevlar, niló, tergal, etc.) i, més tard, als materials laminats. Com que el teixit és una de les variables de més pes en la creació d'una vela, aquesta evolució ha tingut també força conseqüències en la manera de treballar als tallers.

■ ELS OFICIS EN UN TALLER DE VELERIA

Fabricar una vela és un procés que comporta moltes operacions diferents: al voltant de tres-cents accions o manipulacions. El primer pas per confeccionar una vela és saber on anirà destinada i les mides que ha de tenir. El següent pas és escollir el material i dissenyar la vela, convertir el teixit en una forma corba que permeti la pro-

pulsió de l'embarcació. Un cop dissenyada la vela, a través d'un plànol o del dibuix del perímetre a terra, es procedeix a tallar el material i unir els diferents vessos que la formen, en molts casos cosint-los. També s'hi han de col·locar els reforços (tires de lona que es cusen a la vela per enfortir-la) sobretot als punts on ha d'aguantar més tensió. I, finalment, s'hi han de col·locar els acabats, els últims detalls i peces que han de facilitar la maniobra a bord: des de la fonamental ralinga fins als garrutxos, botafions o els ullets o *ollaos*. En un taller també hi sol tenir un pes molt important la reparació de veles.

Per tal de portar a terme tots aquests processos, a Catalunya la fabricació de veles ha estat sempre una feina d'equip. Des que un client entra al taller per fer una comanda fins que en surt amb la vela llesta per navegar, el material passa per molts caps i mans diferents. Els equips que han portat a terme el procés de pensar la vela i fer-la, al llarg dels anys, han estat formats per perfils professionals molt diferents, amb un grau determinat de responsabilitat i especialització. Segons la mida del negoci, el tipus de veles que fabrica i les preferències de cada persona que hi ha al capdavant, als tallers catalans s'hi han anat combinant els següents tipus de treballadors: mestres velers, cosidors i cosidores, ralingadors i acabadors. I, amb cadascú, els aprenents i aprenentes. Cadascun d'aquests oficis s'ha dedicat a una fase diferent del procés, amb els seus corresponents coneixements i eines.

Els mestres velers són, sense cap mena de dubte, l'ànima d'un taller de veleria. En ells recauen les principals tasques a l'hora d'elaborar la vela i la funció més comercial del taller, la gestió del negoci, les comandes i el tracte amb els clients. A Catalunya, els mestres velers han hagut de passar sempre per un procés d'aprenentatge previ de base oral, sense una formació acadèmica reglada, que ha estat de pares a fills o de mestres a aprenents. I han començat el seu camí com a velers provinents de dues vies diferenciades: del sector tèxtil (sastres, fabricants de tendals, tapissers, etc.) o de la navegació (mariners, regatistes, velers de bord, etc.). La majoria de definicions i els testimonis consultats coincideixen a considerar la fei-

Guardamans per cosir veles
o ralingues.

Fotografia de 1958 de les
cosidores de Casa Ralinga.

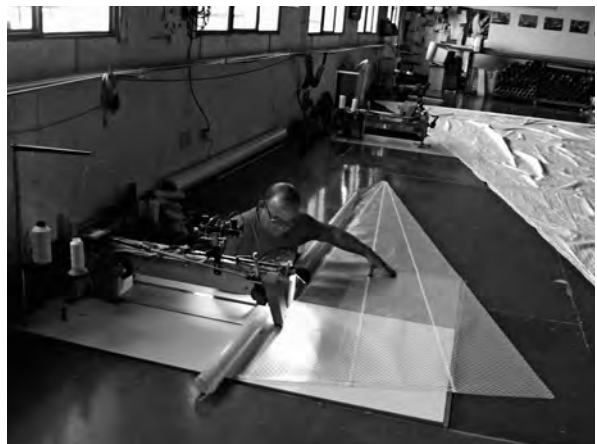
Patrimoni

Màquina de cosir antiga de principis del segle xx. Pertanyia a una de les dues fàbriques de veles del Masnou: Can Xala o Can Soberano.

Agulles de cosir a mà les veles.

Fotografia dels anys noranta a Livemar, SA, on es poden veure diverses treballadores acabant una vela.

Treballador de Veles Master, a Blanes, cosint una vela a màquina.

na del veler com un “art”, que requereix unes habilitats i unes destreses adquirides basant-se en l'experiència, l'aprenentatge i l'observació i que s'acosta més a una activitat artesanal que a una d'industrial.

A la figura del mestre veler l'acompanyen altres treballadors que ocupen càrrecs de menys responsabilitat, però igualment importants, en l'elaboració de la vela. El

de treballadors dels tallers, sovint integrats a la mateixa categoria que les cosidores, són els ralingadors o acabadors, ocupats a ralingar i col·locar els acabats de la vela.

En general, és i ha estat un ofici amb poca mobilitat. En la majoria de casos, els velers o els treballadors d'un taller de veleria han estat formant part d'aquest sector des que assoleixen l'edat adulta fins a la jubi-

volum més important d'assalariats és el de les cosidores, persones ocupades a cosir (a mà o a màquina) els vessos i reforços de la vela i, en alguns casos, a acabar-la. Per ser cosidora d'un taller de veleria també es necessita una formació prèvia com a aprenenta, perquè tant la feina com el vocabulari o les eines són diferents de les utilitzades en una fàbrica tèxtil o d'altres sectors. Un altre tipus

de treballadors dels tallers, sovint integrats a la mateixa categoria que les cosidores, són els ralingadors o acabadors, ocupats a ralingar i col·locar els acabats de la vela. En general, és i ha estat un ofici amb poca mobilitat. En la majoria de casos, els velers o els treballadors d'un taller de veleria han estat formant part d'aquest sector des que assoleixen l'edat adulta fins a la jubi-

Patrimoni

■ PERSPECTIVES DE FUTUR EN EL SECTOR DE LA VELERIA A CATALUNYA

En els últims anys, una sèrie de fenòmens han aportat aire fresc a la veleria i s'han començat a introduir amb força en el sector. A part de la navegació esportiva i el turisme nàutic, també han aparegut empreses multinacionals i competència estrangera, un fenomen comú en molts altres mercats, als quals alguns tallers catalans s'han associat.

I, de manera paral·lela al corrent globalitzador, també ha aparegut la nostàlgia: la voluntat de recuperar embarcacions tradicionals que, en un volum molt petit, ha reactivat una mica la demanda de veles fetes a la manera antiga: amb els materials obtinguts a partir de fibres vegetals, tallades i cosides a mà i sense l'ajuda de les noves tecnologies.

La veleria, doncs, ha canviat en gairebé tots els aspectes en els últims anys: clients, materials i manera de treballar-los, etc. El canvi és tan gran que, si un veler que va deixar la seva activitat el 1900 es tornés a incorporar a

Detall de l'ullet d'una vela.

Taller actual de Veles Plana, a Vilassar de Dalt.

l'ofici, avui en dia seria un salt difícil. No coneixeria els materials, toparia de ple amb els ordinadors i les màquines del taller i veuria que les seves veles ja no serveixen per als mateixos usos que abans.

Tot i aquest canvi, però, el veler de 1900 probablement tindria moltes característiques que encara són necessàries avui en dia per fabricar una vela. I és que, tot i haver canviat la manera de confeccionar la vela i acostar-se cada cop més a la producció industrial, la veleria actual encara té una part molt important de coneixements sobre el ter-

reny, d'aprenentatge, de tasques manuals, de tracte amb el client i de coneixement de l'entorn on es treballa, que es conserven de l'època que era un art i un ofici tradicional.

■ AGRAÏMENTS

Un agraïment especial a totes les persones relacionades amb el món de la veleria que han aportat el seu testimoni per a aquest treball: Paco Coll, Jaume Plana, Eusebi Marsal, Toni Tió, Joan Borjas, Núria Grau, Dolors Bou, Felicitana i Rosario.